

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุป

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา เพื่อให้ได้เข้าใจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กในบริบทของสภาพสังคมอีสาน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของศูนย์พัฒนาเด็ก ให้สอดคล้องกับความต้องการบริการดูแลเด็กที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน

คณะผู้วิจัยได้ใช้กรอบการประเมินงานสถานเลี้ยงเด็กกลางวันเชิงโครงสร้างมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยพิจารณาการดำเนินงานใน 4 องค์ประกอบได้แก่

1. คุณภาพของผู้ดูแลเด็ก พิจารณาจากความรู้เกี่ยวกับการดูแลเด็ก การจัดกลุ่มเด็ก และอัตราส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลเด็ก
2. การจัดกิจกรรมประจำวัน โดยดูจากการจัดมุมเล่น และการวางแผนเนื้อหาการสอนหรือหลักสูตร
3. ความร่วมมือระหว่างบ้านกับศูนย์พัฒนาเด็ก
4. สภาพทางกายภาพของศูนย์พัฒนาเด็ก และดูแลด้านสุขภาพและความปลอดภัย

กลุ่มตัวอย่างเป็นการเจาะจงเลือกเฉพาะศูนย์พัฒนาเด็กที่ได้รับความช่วยเหลือด้านค่าตอบแทนผู้ดูแลเด็กจากกรมพัฒนาชุมชนเพียงแหล่งเดียว เพราะถือว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับเงินสนับสนุนจากภายนอกน้อยที่สุด ซึ่งน่าจะเป็นกลุ่มที่มีปัญหาในการดำเนินงานมากที่สุด กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาศึกษามีจำนวนทั้งหมด 6 ศูนย์ กระจายอยู่ในท้องที่ 5 อำเภอในจังหวัดขอนแก่น

เนื่องจากองค์ประกอบหรือตัวแปรที่ศึกษาตามกรอบแนวคิดของการศึกษานี้มีมาก และลักษณะข้อมูลมีความหลากหลาย ทำให้กลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีความหลากหลายตามไปด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็ก และระบบการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กของชุมชน ใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มสตรี และคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็ก
2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของครอบครัว เหตุผลที่นำเด็กไปฝาก ความคาดหวัง ความพึงพอใจ และกิจกรรมความร่วมมือระหว่างบ้านกับศูนย์ฯ ตลอดจนข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินงาน ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองที่นำเด็กไปฝากที่ศูนย์พัฒนาเด็ก
3. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของครอบครัว เหตุผลที่ไม่นำเด็กไปฝาก ตลอดจนทัศนคติ และความคาดหวังที่มีต่อศูนย์พัฒนาเด็ก ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองที่ไม่ได้นำเด็กไปฝากที่ศูนย์ฯ

4. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ดูแลเด็ก เช่น ระดับการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก ทักษะที่มีต่องาน ความพึงพอใจในงาน และปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ได้จากการพูดคุย สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

5. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม การจัดกิจกรรมประจำวัน และการดูแลด้านสุขภาพ ได้จากการสังเกต และสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็กแบบเจาะลึก และสัมภาษณ์ผู้ปกครอง

ผลการศึกษาสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ส่วนใหญ่จุดเริ่มต้นของการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเกิดจากการชี้ชวนของพัฒนาการด้วยเหตุผลต่างๆ กัน เช่น เพื่อประกวดหมู่บ้าน ลักษณะเช่นนี้เป็นการเริ่มต้นจากบุคคลภายนอกที่มีอิทธิพลในการชี้นำ (Top-down) มีเพียงหมู่บ้านเดียวที่เป็นความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง โดยชาวบ้านร่วมมือกันเองในการจัดตั้งศูนย์ฯ (Bottom-up) ไม่ว่าจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งจะเป็นมาอย่างไร แต่ในระยะเริ่มต้น ชาวบ้านทุกหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในการบริจาคเงิน จัดหาอุปกรณ์ในการจัดตั้ง ร่วมกับแหล่งทุนอื่นๆ เช่น งบประมาณ กสช. ทางวัด และผู้มีจิตศรัทธาบริจาคให้

การบริหารศูนย์พัฒนาเด็ก ในหมู่บ้านจะมีการตั้งคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็ก ซึ่งทำหน้าที่กำหนดนโยบาย ควบคุมการปฏิบัติงาน และเป็นที่ปรึกษาของผู้ดูแลเด็ก โดยได้รับความร่วมมือจากทางวัด โรงเรียน และกลุ่มอาสาสมัครต่างๆ ในหมู่บ้าน การประเมินความเอาใจใส่ของกรรมการศูนย์ฯ ประเมินจากการรับรู้ของผู้ดูแลเด็กและของกรรมการฯ ว่าสนใจดูแลการดำเนินงาน และแก้ปัญหาของศูนย์ฯ หรือไม่ เพียงใด พบว่ากรรมการศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจมากนัก ในแต่ละหมู่บ้านจะมีกรรมการเพียง 2-3 คน ที่ให้ความสนใจ และมีศูนย์ฯ แห่งหนึ่งที่ผู้ดูแลเด็กรู้สึกว่าจะไม่ได้รับการดูแลช่วยเหลือจากกรรมการเท่าที่ควร

โอกาสเข้าเรียนของเด็กในกลุ่มเป้าหมาย ได้จากการหาสัดส่วนของเด็กที่ไปศูนย์ฯ ต่อจำนวนเด็กทั้งหมดในกลุ่มอายุที่ศูนย์ฯ เปิดรับ ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ศูนย์ฯ ตั้งอยู่ พบว่าโอกาสของเด็กที่จะเข้ามาอยู่ศูนย์ฯ เฉลี่ยร้อยละ 31 โดยมีพิสัยอยู่ระหว่างร้อยละ 13-53 เด็กที่ไปศูนย์ฯ จะมาจากครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกน้อย กล่าวคือครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิก 3-5 คน จะส่งเด็กไปที่ศูนย์ฯ มากที่สุด และสัดส่วนของเด็กที่ไปศูนย์ฯ มีความสัมพันธ์กับรายได้ของครอบครัว

ผู้ปกครองของเด็กที่ไปศูนย์ฯ มากกว่าร้อยละ 90 มีความพึงพอใจในแง่ของเวลาที่ให้บริการ อัตราค่าบริการ การดูแลด้านสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงของเด็ก และการดูแลของผู้ดูแลเด็ก เมื่อถามถึงความต้องการอื่นๆ นอกเหนือจากที่ศูนย์ฯ ให้บริการอยู่แล้ว ผู้ปกครองกลุ่มนี้ร้อยละ 78 ต้องการให้ศูนย์ฯ จัดเตรียมอาหารกลางวันสำหรับเด็ก ร้อยละ 69 ต้องการบริการตรวจสุขภาพเด็ก นอกจากนี้ร้อยละ 28 เสนอให้ปรับปรุงเกี่ยวกับอาคาร สภาพแวดล้อมของศูนย์ฯ การจัดกิจกรรมดูแลเด็ก จัดหาอุปกรณ์ของเล่นให้เพียงพอ และปรับปรุงคุณภาพของผู้ดูแลเด็ก

สำหรับผู้ปกครองเด็กที่ไม่ไปศูนย์ฯ ร้อยละ 52 เคยนำเด็กไปฝากที่ศูนย์ฯ ซึ่งในจำนวนนี้มีร้อยละ 41 ที่เด็กใช้เวลาอยู่ในศูนย์ฯ ต่ำกว่า 1 เดือน ซึ่งช่วงนี้ถือเป็นระยะปรับตัว ส่วนเหตุผลที่นำเด็กออก ร้อยละ 66 เป็นปัญหาทางด้านเด็ก ร้อยละ 16 ให้เหตุผลว่าเป็นปัญหาด้านผู้ปกครอง และอีกร้อยละ 6 บอกว่าเป็นปัญหาด้านผู้ดูแลเด็ก เด็กที่ไม่ได้ไปศูนย์ฯ ส่วนใหญ่จะเล่นอยู่

ที่บ้านกับพี่น้อง หรือกับลูกของเพื่อนบ้าน เด็กในกลุ่มนี้ร้อยละ 29 จะถูกปล่อยให้เล่นตามลำพังโดยไม่มีผู้ใหญ่คอยดูแล

ผลการศึกษาองค์ประกอบด้านผู้ดูแลเด็ก ผู้ดูแลเด็ก 10 ใน 11 คน ไม่เคยมีประสบการณ์การดูแลเด็กเป็นกลุ่ม มีเพียง 2 คนที่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการดูแลเด็ก ในหลักสูตร 10-12 วัน ก่อนเข้าทำงาน ในระหว่างที่ทำงาน ผู้ดูแลเด็กประมาณครึ่งหนึ่งได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการดูแลเด็กและการผลิตสื่อการสอนเป็นเวลา 2-3 วัน อัตราส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลเด็กเฉลี่ย 13.5:1 พิสัยอยู่ระหว่าง 7:1-19.5:1 และไม่มีการแบ่งกลุ่มเด็ก

ปัญหาของผู้ดูแลเด็ก มี 4 คนที่ไม่พึงพอใจกับคำตอบแทนที่ได้รับ เพราะไม่พอใช้ ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ระบุปัญหาในการทำงานได้แก่ อาคารชำรุด ขาดงบประมาณและคนคอยช่วยเหลือในการบำรุงรักษา ขาดอุปกรณ์ของเล่น ตู้เก็บของ ขาดเวชภัณฑ์ คณะกรรมการไม่ค่อยใส่ใจในการพัฒนาศูนย์ฯ ขาดที่ปรึกษาเมื่อต้องการความช่วยเหลือ ผู้ดูแลเด็กต้องทำงานทุกอย่างตั้งแต่ทำความสะอาดอาคาร ดูแลเด็ก จัดหาน้ำดื่ม น้ำใช้ ตลอดจนการเก็บเงินค่าบริการ

องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมประจำวัน มีเพียงศูนย์ฯเดียวที่มีตารางกิจกรรม (Schedule) ประกาศไว้ว่าวันหนึ่งๆ จะทำกิจกรรมอะไรบ้าง ศูนย์ฯทั้ง 6 แห่งที่ศึกษาไม่มีการจัดมุมเล่นสำหรับเด็กเลย และไม่มีเนื้อหาหรือหลักสูตร (Theme) สำหรับสอนเด็ก มีศูนย์ฯแห่งหนึ่งที่ใช้เวลาส่วนใหญ่สำหรับกิจกรรมร้องเพลง รำ และศูนย์ฯอีกสองแห่งจัดให้เด็กนั่งเรียนคล้ายกับบรรยาย-ภาคในโรงเรียน สาเหตุสำคัญเนื่องจากผู้ดูแลเด็กไม่มีความรู้ในเรื่องนี้ และขาดงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์

องค์ประกอบด้านกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็กที่มาศูนย์ฯ ร้อยละ 67 มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้ดูแลเด็กบ่อยๆ ร้อยละ 76 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากศูนย์ฯเป็นประจำ และวิธีที่ใช้คือการประกาศทางหอกระจายข่าว ร้อยละ 67 เคยมาช่วยกิจกรรมของศูนย์ฯ ร้อยละ 91 รับทราบข่าวทางศูนย์ฯยินดีให้มาสังเกตการทำงานของศูนย์ฯ มีร้อยละ 86 ที่เคยมาสังเกตการณ์ ร้อยละ 77 เคยได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุม หรือร่วมเป็นกรรมการของศูนย์ฯ ร้อยละ 57 เคยเข้าร่วมกิจกรรมบ่อยๆ ร้อยละ 37 ระบุว่าศูนย์ฯมีการนัดผู้ปกครองเพื่อประเมินผลเด็ก และร้อยละ 82 เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษต่างๆ ที่ศูนย์ฯจัดขึ้น เช่น งานวันเด็ก งานปีใหม่ เป็นต้น

องค์ประกอบด้านกายภาพ ศูนย์พัฒนาเด็ก 5 แห่งตั้งอยู่ในทำเลที่สามารถรับ-ส่งเด็กได้สะดวก มีเพียงแห่งเดียวที่อยู่ไกลจากหมู่บ้าน และอยู่ห่างจากโรงเรียน ทำให้ไม่สะดวกในการรับ-ส่ง

สภาพแวดล้อมของสถานที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็ก 3 แห่ง ไม่เหมาะสม กล่าวคือ ศูนย์ฯแห่งหนึ่งตั้งอยู่ริมถนนที่มีรถสัญจรมากพอสมควร และเด็กจะต้องข้ามถนนมาเล่นที่สนามฝั่งตรงกันข้าม ศูนย์ฯแห่งหนึ่งตั้งอยู่ริมคลองส่งน้ำ และประตูรั้วชำรุดปิดไม่ได้ ผู้ปกครองเกรงว่าเด็กจะหนีออกมาเล่นน้ำ และอีกศูนย์ฯหนึ่งตั้งอยู่ใกล้บ้านทำขนมจีนขาย ถูกรบกวนด้วยกลิ่นแป้งหมัก และเสียงวิทยุ

ลักษณะอาคารของศูนย์พัฒนาเด็ก 4 แห่งเป็นอาคารถาวร เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้อง ด้านข้างทั้งสองด้านมีหน้าต่างเพื่อให้อากาศถ่ายเท พื้นที่ภายในอาคารแบ่งเป็น 3 ส่วน บริเวณด้านหน้าเป็นระเบียงโล่ง ใช้เป็นที่รับประทานอาหาร บริเวณตรงกลางมีเนื้อที่ประมาณ 3 ใน 4 ของเนื้อที่ทั้งหมด มีลักษณะเป็นห้องโถงสำหรับจัดกิจกรรม และนอนพัก บริเวณด้านหลังสุดเป็นห้องน้ำห้องส้วม และห้องเก็บของ ศูนย์ฯ อีก 2 แห่งเป็นอาคารไม้ถาวร แต่แห่งหนึ่งนั้นอาคารมีสภาพดี มีเพียงแห่งเดียวที่มีปัญหา เพราะเป็นอาคารชั่วคราว ไม่มีฝาผนัง พื้นเป็นดิน ทำให้ไม่สะดวกในการจัดทำกิจกรรม และเวลาคนเดินจะทำให้ฝุ่นคลุ้ง เวลาฝนตกฝนจะสาด ทำให้พื้นเฉอะแฉะ

พื้นที่ในอาคารเฉลี่ยต่อคนในแต่ละศูนย์ฯ สูงที่สุดคือ 99.9 ตารางฟุต/คน น้อยที่สุดคือ 16 ตารางฟุต/คน และทุกศูนย์ฯ ได้มีการดัดแปลงใช้พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมมากกว่าหนึ่งกิจกรรม

พื้นที่สนามและอุปกรณ์ของเล่นสนาม ศูนย์พัฒนาเด็กส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาเรื่องความเพียงพอของพื้นที่สนาม มีเพียงแห่งเดียวที่มีพื้นที่สนามจำกัด เฉลี่ยได้ 17.1 ตารางเมตร/คน หรือ 190.3 ตารางฟุต/คน ซึ่งก็ยังนับว่าเพียงพอ อุปกรณ์ของเล่นสนาม มีศูนย์ฯ เพียงแห่งเดียวที่มีอุปกรณ์เพียงพอสำหรับเด็ก อีก 2 แห่งมีอุปกรณ์แต่จำนวนไม่เพียงพอ และอีก 3 แห่งไม่มีอุปกรณ์ของเล่นสนามสำหรับให้เด็กเล่นเลย

การดูแลด้านสุขภาพและความปลอดภัย ศูนย์พัฒนาเด็กทั้ง 6 แห่งไม่มียาและเวชภัณฑ์เตรียมไว้เลย ศูนย์ฯ เหล่านี้ไม่ได้ปลูกฝังสุขนิสัยให้กับเด็กเท่าที่ควร เช่น ในช่วงรับประทานอาหารเช้าควรสอนเด็กเกี่ยวกับสุขนิสัยและมารยาทในการรับประทานอาหาร เน้นให้รู้จักล้างมือก่อนและหลังรับประทานอาหารเช้า เป็นต้น ศูนย์ฯ 2 แห่งจัดให้เด็กได้แปรงฟัน แต่ไม่ได้ใช้โอกาสนี้ปลูกฝังสุขนิสัยเท่าที่ควร ศูนย์ฯ 5 แห่งจัดให้เด็กได้อาบน้ำทุกวันก่อนกลับบ้าน ศูนย์ฯ ทั้ง 6 แห่งได้จัดให้เด็กนอนพักตอนกลางวัน สำหรับปัญหาด้านการดูแลสุขภาพได้แก่ ความสะอาดของห้องน้ำห้องส้วมยังไม่ดีพอ และมีสภาพมืดทึบ ไม่มีทางระบายลม ที่ขังน้ำในห้องน้ำห้องส้วมเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ทำให้ยุงชุมและออกมากัดในช่วงเด็กนอนกลางวัน ปัญหาอื่น ๆ ที่จะต้องพิจารณาแก้ไขตามความเหมาะสม เช่น หมอนไม่มีปลอกหมอน ความสะอาดของเครื่องนอน การใช้เครื่องใช้ร่วมกันเช่น หมอน แก้วน้ำดื่ม และผ้าเช็ดตัว เป็นต้น

2. อภิปรายผล

เมื่อพิจารณาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กจากองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านแล้วจะเห็นว่า โดยภาพรวมศูนย์พัฒนาเด็กในชนบทนั้นยังประสบปัญหาอยู่อีกมาก ข้อเสนอแนะจะเป็นเพียงมุมมองของนักวิจัยที่มองโดยยึดกรอบแนวคิดของการวิจัยเป็นตัวตั้งเท่านั้น แต่เป็นข้อสรุปที่สอดคล้องกันในสายตาของผู้ดูแลเด็ก และของผู้ปกครองทั้งสองกลุ่ม จะเห็นได้จากข้อมูลหลายๆ ด้าน เช่น ผู้ปกครองที่นำเด็กไปฝากที่ศูนย์ฯ ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานมากที่สุด (ร้อยละ 29) ว่าควรปรับปรุงคุณภาพของการดูแลเด็ก โดยพัฒนาคุณภาพของผู้ดูแลเด็ก จัดกิจกรรมให้มีคุณภาพ จัดหาอุปกรณ์ของเล่นให้พอเพียง เป็นต้น (ตารางที่ 18) สำหรับข้อมูลจากผู้

ดูแลเด็ก ซึ่งคิดว่าปัญหาที่สำคัญคือต้องการมีผู้ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาเมื่อประสบปัญหาอุปสรรคในการทำงาน นอกเหนือจากปัญหาการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ และปัญหาการที่ผู้ดูแลเด็กต้องทำงานหลายด้าน ข้อมูลอีกด้านหนึ่งที่ไม่ควรละเลยคือข้อมูลจากผู้ปกครองของเด็กที่ไม่ได้มาศูนย์ฯ ในกลุ่มนี้ร้อยละ 52 เคยพาเด็กไปอยู่ศูนย์พัฒนาเด็ก สำหรับเหตุผลที่ออก แม้ว่าร้อยละ 66 จะระบุว่าเด็กไม่อยากไป ไปแล้วถูกรังแก หรือเป็นห่วงสุขภาพและความปลอดภัยของเด็ก ทั้งหมดที่กล่าวอ้างมาล้วนแล้วแต่เป็นเหตุผลที่สะท้อนถึงความไม่ไว้วางใจในคุณภาพของการดูแลทั้งสิ้น และเมื่อรวมกับอีกร้อยละ 6 ที่ระบุออกมาตรงๆ ว่านำเด็กออกเพราะไม่พอใจคุณภาพของการดูแลเด็ก น่าจะสรุปได้ว่าร้อยละ 72 ของผู้ปกครองนำเด็กออกเพราะไม่พอใจคุณภาพของการดูแล (ตารางที่ 22)

จากการศึกษานี้พบว่ามีข้อจำกัดหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็ก ทั้งนี้ได้โทษว่าความผิดของใครคนใดคนหนึ่ง แต่ปัจจัยสำคัญน่าจะอยู่ที่ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย ซึ่งเดิมเป็นสังคมที่อยู่แบบครอบครัวขยาย มีคนหลายรุ่น (Generation) อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน ในอดีตครอบครัวไทยไม่เคยขาดคนดูแลเด็ก จึงทำให้สังคมไทยขาดองค์ความรู้ในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมไทย ประสบการณ์ในการจัดตั้งสถานเลี้ยงเด็กกลางวันของคณะพยาบาลศาสตร์ เมื่อปี 2523 ทำให้ทราบว่าประเทศไทยยังไม่มีกฎหมาย หรือหลักวิชาเพียงพอที่จะยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ เป็นต้นว่าอัตราส่วนของเด็กในกลุ่มอายุต่างๆ ต่อผู้ดูแลเด็กควรจะเป็นเท่าใด หลักการในการดูแลเด็ก การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในวัยต่างๆ ว่าควรจะทำอย่างไร การเลี้ยงดูเด็กในวัยนี้มีเป้าหมายเพื่ออะไร เป็นต้น เมื่อขาดหลักการจึงพบว่าบ่อยครั้งที่ผู้ดูแลเด็กจะปล่อยให้เด็กเล่นไปเรื่อย ๆ ให้เวลาผ่านไปวันหนึ่ง ๆ (Aimless wandering) โดยไม่มีเป้าหมายในการดูแลเด็กที่ชัดเจน มิฉะนั้นกิจกรรมที่จัดให้ก็จะมีเฉพาะกิจกรรมร้องรำทำเพลงเป็นหลัก เพราะไม่รู้ว่าจะสอนอะไรให้กับเด็กบ้าง ดังนั้นจึงมักพบว่าเมื่ออัตราส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลเด็กจะอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ แต่คุณภาพของการจัดการ และคุณภาพของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแลเด็กกับเด็กยังคงเป็นปัญหาอยู่

ก่อนอื่นประเด็นแรกที่เราควรจะนำมาอภิปรายในที่นี้ก็คือ ศูนย์พัฒนาเด็กมีความจำเป็นและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมไทยหรือไม่ เพียงใด เนื่องจากมีสองแนวความคิดที่ขัดแย้งกันอยู่ แนวความคิดหนึ่งมองว่าศูนย์พัฒนาเด็กเป็นสิ่งจำเป็น แต่อีกแนวความคิดหนึ่งแย้งว่าศูนย์พัฒนาเด็กอาจจะเป็นตัวการทำให้สถาบันครอบครัวล่มสลาย เพราะครอบครัวจะสูญเสียหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับสมาชิก แต่คณะผู้วิจัยมีแนวความคิดที่โน้มเอียงไปในแง่สนับสนุน เนื่องจากเหตุผลบางประการคือ

ประการแรก เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าปัจจุบันกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมส่งเสริมให้ครอบครัวมีแนวโน้มที่จะลดบทบาทด้านนี้ลงอยู่แล้ว ทั้งในสังคมเมืองและชนบท ชีวิตในเมือง พ่อแม่ไม่มีโอกาสที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง เพราะส่วนใหญ่ทั้งคู่ต้องทำงานนอกบ้าน การเลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่จึงตกอยู่ในมือของพี่เลี้ยงที่ถูกจ้างมาดูแลเด็กที่บ้าน สำหรับในชนบท สภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากจน ทำให้มีการอพยพแรงงาน ในบางฤดูกาลจะเหลือเพียงเด็กกับคนแก่อยู่ในหมู่บ้าน และการเลี้ยงดูเด็กเล็กก็เป็นภาระที่หนักเกินไปสำหรับคนรุ่นปู่ย่าตายาย

ประการที่สอง แนวความคิดที่ว่าการเล่นของเด็กไม่ได้เป็นหน้าที่ของครอบครัวเท่านั้น แต่รัฐจะต้องยื่นมือเข้ามาเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เพื่อปกป้องสิทธิพื้นฐานที่เด็กควรจะได้รับ และเพื่อเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอนาคต ทั้งนี้เพื่อปรับทิศทางและเป้าหมายของการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน จะเห็นได้จากตัวอย่างที่ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ศูนย์พัฒนาเด็กเพื่อป้องกันปัญหาสังคมในเด็กที่มาจากครอบครัวด้อยโอกาส หรือครอบครัวที่มีผู้ปกครองเพียงคนเดียว (Single parent) หรือเป็นวิธีที่ประเทศสังคมนิยม เช่น รัสเซีย หรือจีนใช้เพื่อการปลูกฝังค่านิยมในการเตรียมประชาชนรุ่นใหม่ ให้รับกับระบบการปกครองแนวใหม่ เป็นต้น (ปานดา ไซเทียมวงศ์, 2534; Cano, 1979)

ยิ่งไปกว่านั้นสำหรับสังคมไทย การมีศูนย์พัฒนาเด็กอาจจะเป็นวิธีการหนึ่งที่น่าจะนำมาใช้ในการปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์บางประการสำหรับคนรุ่นใหม่ได้ แต่เดิมมาสังคมไทยมุ่งสั่งสอนอบรมเด็กให้เป็นคนว่านอนสอนง่าย เชื่อฟังผู้ใหญ่ ในขณะที่เดียวกันก็มีผลสะท้อนกลับมามากว่าคนไทยขาดความกระตือรือร้น ไม่มีวินัย ไม่รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม คิดแก้ปัญหาไม่เป็น เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงลักษณะต่างๆ เหล่านี้เป็นพื้นฐานลักษณะนิสัยที่จะต้องปลูกฝังมาตั้งแต่วัยเด็ก แต่น่าเสียดายว่าเด็กในวัย 2-5 ปีนี้มักจะถูกกละเลยมองไม่ได้รับความสนใจ (The neglected years) และไม่ได้รับการกระตุ้นเพื่อให้มีพัฒนาการได้เต็มตามศักยภาพเท่าที่ควร (Cottle, 1973) แม้แต่ผู้ปกครองเด็กในหมู่บ้านที่ศึกษาก็ไม่ได้เห็นความจำเป็น และความสำคัญที่จะพาลูกไปศูนย์พัฒนาเด็ก เนื่องจากเห็นว่าการดูแลเด็กวัยนี้ไม่ยาก ไม่มีปัญหา เพราะเด็กช่วยตัวเองได้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้การที่จะฝากความหวังในการเปลี่ยนแปลงไว้กับพ่อแม่คงจะเป็นเรื่องยาก และต้องใช้เวลาานาน นอกจากรัฐจะต้องยื่นมือเข้ามา

เหตุผลประการสุดท้าย คือนักวิชาการด้านนี้เชื่อว่าสำหรับเด็กวัย 3-4 ขวบนั้น สภาพแวดล้อมภายในบ้านเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะเอื้ออำนวยให้เด็กได้เรียนรู้ และมีพัฒนาการได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะพัฒนาการด้านสังคม เช่น การฝึกให้เด็กรู้จักอดทน เคารพในสิทธิของผู้อื่น เคารพในกฎเกณฑ์ รู้จักเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น ประสบการณ์การเรียนรู้นี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเด็กได้มีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันเท่านั้น (New Zealand Department of Education, 1971, p.28)

ทั้งนี้ทั้งนั้นแนวคิดในเชิงสนับสนุนนี้ ตั้งอยู่บนเงื่อนไขที่ว่าศูนย์พัฒนาเด็กจะต้องดำเนินการอย่างมีคุณภาพ มีทิศทางในการดูแลเด็กอย่างชัดเจน ได้จัดกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็กอย่างมีหลักการ และประการสำคัญผู้ดูแลเด็กต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของศูนย์พัฒนาเด็ก ว่าตนเป็นผู้สนับสนุนบทบาทของครอบครัว ไม่ใช่ผู้ทำหน้าที่แทนครอบครัว

เมื่อเป็นเช่นนี้ประเด็นสำคัญซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษาเรื่องนี้ก็คือ ทำอย่างไรการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กจึงจะมีคุณภาพ เพื่อที่จะตอบคำถามข้างต้นคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

3. ข้อเสนอแนะ

การปรับปรุงการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กไม่ใช่ว่าเรื่องง่ายสำหรับสังคมไทย เพราะดูเหมือนว่าทรัพยากรในการดำเนินงานทุกปัจจัยอยู่ในภาวะขาดแคลน ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบายการพัฒนาเด็กที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมในระดับประเทศ กฎระเบียบที่รัดกุมและเป็นไปได้ ในการควบคุมการขออนุญาตจัดตั้งหรือตรวจสอบสถานบริการ องค์ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กเป็นกลุ่ม และที่สำคัญที่สุดคือคุณภาพของผู้ดูแลเด็ก ซึ่งนอกจากจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในหลัก การอย่างดีแล้ว ยังจะต้องเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถประยุกต์หลักการออกมาให้เป็น รูปธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพสังคม ภายใต้ความจำกัดของเงินทุนดำเนินการ นอกจากนี้การแก้ปัญหา ยังต้องการความจริงจัง และความจริงจัง ในการประสานความร่วมมือของ หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งลักษณะนี้ก็เป็นลักษณะที่พบได้ไม่มากนักในระบบการทำงาน ของคนไทย จึงทำให้ปัญหามีลักษณะเป็นงูกินหาง จนไม่รู้ว่าจะเริ่มแก้ที่จุดใดก่อน

อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานของศูนย์ พัฒนาเด็กในชนบท โดยคาดหวังว่าจะเป็นทางออกที่สามารถทำได้ในอนาคตอันใกล้ และน่าจะก่อให้เกิด ผลกระทบเป็นการเปลี่ยนแปลงได้ในวงกว้าง ข้อเสนอแนะนี้จะให้ความสำคัญของบุคคล 3 กลุ่มคือ นักวิชาการ ผู้ดูแลเด็ก และผู้ปกครอง

นักวิชาการ

กลุ่มแรกคือนักวิชาการ ดังได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่าสังคมไทยยังขาดองค์ความรู้ใน เรื่องนี้อย่างมาก ควรที่นักวิชาการจะต้องตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่สอดคล้องกับสภาพการดำรงชีวิตในบริบทของสังคมไทย เช่น ศึกษาว่า คุณลักษณะหรือพฤติกรรมอะไรที่ดีอยู่แล้ว ควรจะต้องรักษาไว้ ลักษณะนิสัยอะไรบ้างที่ควรจะต้อง ปรับปรุง เช่น การปลูกฝังให้เด็กมีภาพพจน์ที่ดีต่อตนเอง (Self-image) เพื่อให้เด็กเติบโตเป็น ผู้ใหญ่ที่มีความเคารพในตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง หรือการฝึกให้เด็กมีวินัย รู้จักเคารพใน กฎเกณฑ์ เคารพในสิทธิของผู้อื่น และในขณะเดียวกันก็รู้จักที่จะปกป้องสิทธิของตนเองโดยไม่ใช้วิธี รุนแรง หรือฝึกให้เด็กมีทักษะในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง (Problem-solving skill) เป็นต้น

เมื่อสามารถระบุลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมได้ชัดเจนแล้ว ยังต้องการองค์ความรู้ที่ เป็นรายละเอียดต่อไปอีกว่า ลักษณะดังกล่าวเหล่านั้นสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงดู หรือค่านิยมใน การเลี้ยงดูแบบใด จะกระตุ้นหรือปลูกฝังให้เกิดพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยนั้นๆ ในเด็กได้อย่างไร

องค์ความรู้ดังกล่าวถ้าได้ถูกพัฒนาดีแล้วก็จะสามารถนำไปเผยแพร่เพื่อให้เกิด ประโยชน์ได้มาก เช่น นำไปเผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เพื่อเป็น การวางพื้นฐานลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ นอกจากนี้องค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อรัฐในการ กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน และเพื่อเป็นทิศทางในการดำเนินงานของศูนย์ พัฒนาเด็กต่อไป รวมถึงการใช้อำนาจความรู้ในการออกกฎข้อบังคับเพื่อควบคุมคุณภาพของสถาน บริการ หรือใช้อำนาจความรู้เพื่อกำหนดหลักสูตรมาตรฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพของบุคลากรที่จะทำ

งานด้านนี้ ที่สำคัญที่สุดและเป็นเรื่องที่สามารถทำได้โดยง่ายในสถานการณ์เฉพาะหน้านี้ ก็คือการใช้
องค์ความรู้นี้เพื่อปรับปรุงหลักสูตรสำหรับอบรมผู้ดูแลเด็ก

หลักสูตรอบรมผู้ดูแลเด็ก

หลักสูตรการอบรมผู้ดูแลเด็กที่มีอยู่มีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับเป้าหมาย และ
ศักยภาพของหน่วยงานที่รับผิดชอบ แต่หลักสูตรเกือบทั้งหมดมีความเป็นเอกภาพอยู่ตรงที่ขาดเป้า
หมาย และทิศทางที่ชัดเจนในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เนื่องจากเป้าหมายการดูแลเด็กนั้นไม่เคยมีใคร
พูดถึง และยังไม่มีใครกำหนดขึ้นมา นอกจากนี้เนื้อหาของหลักสูตรมักจะแยกเป็นส่วนๆ โขชนาการ
เรื่องหนึ่ง การพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคม จิตใจ เรื่องหนึ่ง การจัดกิจกรรมศิลปะอีกเรื่องหนึ่ง เป็น
ต้น ยิ่งกว่านั้นเนื้อหาที่สอนมักจะเป็นหลักการล้วนๆ ไม่ได้ชี้แนะว่าจะนำความรู้นั้นไปประยุกต์ในการ
จัดกิจกรรมสำหรับเด็กและแก้ปัญหาในการดูแลเด็กได้อย่างไร จะนำความรู้ในหัวข้อต่างๆ มาผสม
ผสานในการจัดกิจกรรมภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดที่มีอยู่ได้อย่างไร

หลักสูตรสำหรับเตรียมผู้ดูแลเด็กก่อนเข้าทำงาน ควรเน้นความสำคัญของการมี
ทัศนคติที่ดีต่องาน ความเข้าใจในบทบาทที่ถูกต้องของผู้ดูแลเด็ก นอกจากนี้เนื้อหาที่เป็นหลักวิชาการ
แล้วควรจะต้องเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Practical) และเหมาะสมกับสภาพเงื่อนไข
ของท้องถิ่นด้วย

การอบรมในระหว่างทำงาน (Inservice training) เป็นกิจกรรมที่จำเป็นอีกอย่างหนึ่ง
และต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ลักษณะเนื้อหาในขั้นนี้ควรจะเน้นหนักในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์
การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน และติดตามเนื้อหาความรู้ใหม่ๆ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ผู้
ดูแลเด็กมีทักษะในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถทำงานได้ตามอัธยาศัยภาย
ใต้เงื่อนไขที่เป็นอยู่

การมีหลักสูตรที่ดีมีคุณภาพเชื่อว่าจะเป็นแนวทางที่จะช่วยเตรียมผู้ดูแลเด็กให้
สามารถทำงานได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งปัจจัยนี้เป็นหัวใจของคุณภาพของการดำเนินงานของศูนย์
พัฒนาเด็ก

ผู้ดูแลเด็ก

คุณภาพของผู้ดูแลเด็ก คือตัวชี้วัดคุณภาพของศูนย์พัฒนาเด็ก (Travers & Ruopp, 1978) เพราะเด็กในวัยนี้จะเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเขา และสิ่งแวดล้อมที่
สำคัญที่สุดก็คือคนหรือผู้ใหญ่ที่อยู่ใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่อยู่ในศูนย์พัฒนาเด็ก เพราะ
ผู้ใหญ่ที่อยู่กับเขาหรือผู้ดูแลเด็กนั้นจะทำหน้าที่สำคัญๆ หลายอย่าง ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กใน
ช่วงกลางวัน ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กมีกิจกรรมมากมาย หน้าที่เหล่านั้นได้แก่ เป็นตัวแบบ (Model) ให้กับ
เด็ก เป็นผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับเด็กในการที่จะสื่อสารให้เด็กได้รับรู้ค่านิยมและพฤติกรรมที่เป็น
ที่ยอมรับ เป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมที่จะเอื้อให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคุณภาพของผู้
ดูแลเด็กจึงเกิดมาจากความเข้าใจในหลักการ ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อบทบาทของตน และการ
มีวุฒิภาวะทางอารมณ์

เมื่อหันกลับมามองผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กของเราบ้าง จะเห็นว่าดูจะเป็นความคาดหวังที่มากเกินไปที่จะให้ผู้ดูแลเด็กทำหน้าที่ได้อย่างมีคุณภาพตามหลักวิชาการ และออกจะเป็นความคาดหวังที่ไม่ยุติธรรมสำหรับผู้ดูแลเด็ก อีกทั้งยังไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริงอย่างยิ่ง เพราะผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่เป็นเพียงหญิงสาวในหมู่บ้าน มีการศึกษาเพียงแค่ภาคบังคับ ชำยังไม่ได้รับการเตรียมพร้อมก่อนทำงานเท่าที่ควร บางคนอาจจะมีประสบการณ์เลี้ยงเด็กอยู่บ้าง แต่การเลี้ยงเด็กเป็นกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับการเลี้ยงเด็กอยู่ที่บ้านเพียงคนเดียว และที่สำคัญที่สุดก็คือในสถานการณ์เช่นนี้ การที่จะจัดกิจกรรมได้อย่างมีคุณภาพ ข้อมหมายถึงการที่ผู้ดูแลเด็กมีความรู้ในหลักการเป็นอย่างดี จนสามารถประยุกต์หลักการลงสู่การปฏิบัติได้ และการประยุกต์นั้นจะรวมถึงความสามารถในการจัดหาอุปกรณ์และจัดกิจกรรมภายใต้เงื่อนไขที่งบประมาณมีอย่างจำกัดจำเขี่ย เช่นนี้

นอกจากนี้ผู้ดูแลเด็กยังต้องรับภาระหนักอีกหลายด้าน เป็นตั้งแต่คนทำความสะอาด จัดหาน้ำดื่ม น้ำใช้ ดูแลเด็กตลอดวัน ต้องเป็นแม่กระทั้งคนตามเก็บเงินค่าบริการจากผู้ปกครองด้วย ส่วนใหญ่ผู้ดูแลเด็กต้องเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาสารพัดนี้อย่างโดดเดี่ยว ขาดที่ปรึกษาและผู้ให้คำแนะนำ

ผลที่ตามมาคือผู้ดูแลเด็กขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ปรากฏการณ์นี้ได้รับการตอกย้ำด้วยการได้รับค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย ไม่สมกับปริมาณงานที่ได้ลงแรงและทุ่มเท บ่อยครั้งที่ค่าตอบแทนได้รับล่าช้าไปมาก ขึ้นอยู่กับว่าเมื่อไหร่จังหวัดจะส่งเงินมาถึงอำเภอ แล้วรอให้กรรมการไปเบิกจากอำเภอมาส่งให้ ผู้ดูแลเด็กจึงจะได้รับเงินเดือน บางเดือนเคยได้รับเงินล่าช้าไปถึงสามเดือน

ปัญหาของผู้ดูแลเด็กที่น่าเสนอมานี้ บางส่วนอาจจะแก้ไขได้โดยการปรับปรุงระบบการนิเทศงานซึ่งจะเป็นข้อเสนอแนะในหัวข้อต่อไป

ระบบการนิเทศงาน

ข้อเสนอแนะสำหรับระบบการนิเทศงานจะนำเสนอเฉพาะด้านผู้นิเทศ เนื่องจากเห็นว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของระบบ

ลักษณะของผู้นิเทศในอุดมคติจะต้องเป็นผู้มีความรู้ในหลักวิชาการด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และการจัดสถานเลี้ยงเด็ก เป็นผู้ที่สามารถให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานได้ และสามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังๆ ที่เกิดขึ้นในการทำงานได้ แต่ความเป็นจริงมักจะไม่เป็นอย่างนั้น ผู้ที่รับผิดชอบงานศูนย์พัฒนาเด็กในชนบทคือพัฒนากรประจำตำบล ซึ่งมีงานรับผิดชอบหลายด้าน และมีพื้นที่รับผิดชอบกว้างขวางมาก ทำให้ไม่สามารถนิเทศงานศูนย์พัฒนาเด็กได้อย่างเต็มที่ ในที่นี้ใคร่ขอนำเสนอทางออกไว้บางประการดังนี้

ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่รับผิดชอบงานด้านนี้ เพื่อแลกเปลี่ยนวิชาความรู้ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหา หรือแม้แต่การร่วมมือกันในการนิเทศงาน จะเป็นการใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรของหน่วยงานต่างๆ อย่างเต็มที่และคุ้มค่า

ควรดูแล เอาใจใส่สอดส่องการทำงานของผู้ดูแลเด็ก เพื่อเป็นการบำรุงขวัญกำลังใจในการทำงาน ให้คำแนะนำและช่วยแก้ไขปัญหากลุ่มๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการช่วยโดยตรง ในขณะที่เดียวกันพัฒนาการอาจจะมีส่วนช่วยเหลือทางอ้อม โดยการกระตุ้นผู้นำชุมชนให้หันมาสนใจงานศูนย์พัฒนาเด็กบ้าง โดยช่วยเป็นที่ปรึกษาและช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ดูแลเด็กตามสมควร เช่น การเก็บค่าบริการ เป็นต้น

สำหรับงานพัฒนาชุมชนแล้ว การมีศูนย์พัฒนาเด็กอาจจะเป็นตัวอย่างกิจกรรม หรือเป็นสุกตา เพื่อให้ชุมชนได้ทำแบบฝึกหัดเพื่อการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน (Sustainable development) ถ้าสามารถกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นปัญหาของตนเอง ว่าชุมชนนั้นต้องการศูนย์พัฒนาเด็กจริงหรือไม่ใช่ตั้งขึ้นด้วยเหตุผลอย่างอื่น เมื่อตั้งขึ้นแล้วก็ต้องพยายามจัดบริการเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ และช่วยแก้ปัญหาของชุมชนได้จริงๆ ตัวอย่างเช่น ในความคิดเห็นของพ่อแม่ คิดว่าการดูแลเด็กวัยนี้ไม่มีปัญหา ถ้าไม่ใช่ดููทำนา พ่อแม่อยู่บ้านก็ไม่มีเวลาจำเป็นจะต้องนำเด็กไปอยู่ศูนย์ฯ พ่อแม่ต้องการคนดูแลเด็กเฉพาะช่วงดููทำนา และต้องการให้เปิดบริการในช่วงเวลาที่พ่อแม่ไปทำงานในนา ถ้าศูนย์พัฒนาเด็กสามารถตอบสนองความต้องการนี้ได้ ศูนย์พัฒนาเด็กก็จะสามารถช่วยแก้ปัญหาของพ่อแม่ได้อย่างแท้จริง ยิ่งถ้าการดำเนินงานมีคุณภาพด้วยแล้ว ศูนย์พัฒนาเด็กน่าจะได้รับความนิยมนอย่างมาก ทั้งนี้จะเป็นการสะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชนโดยชุมชนเอง ซึ่งเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชนนั่นเอง อีกทั้งยังจะได้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กในชุมชนนั้นเป็นของแถมอีกด้วย

ถ้าสามารถแก้ปัญหาในจุดหลักๆ เหล่านี้ได้ การแก้ไขปัญหาก็เป็นเรื่องรองที่น่าจะแก้ไขได้ไม่ยาก ต้องฝากความหวังไว้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องว่าพร้อมที่จะลงมือได้หรือยัง